

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. Станислав Минков Памукчиев

За присъждане на образователна и научна степен "ДОКТОР",
по научна специалност 050804, "Изкуствознание"

Тема: "Творческият път на Борис Елисеев"

Докторант: **ГАЛИНА ЗДРАВКОВА ДЕКОВА**

Изкуствоведското изследване на Галина Декова за живота и творчеството на Борис Елисеев, е първи задълбочен и цялостен опит за историографиране, систематизиране и анализ на творчеството на този значим художник. Насочването на погледа към странната житейска и творческа съдба на художника е предизвикана от няколко важни художествени събития, които изведоха мащаба на Б.Елисеев като автор със свое ярко присъствие в българската пластическа култура. Повод за съсредоточаване на вниманието, и нов прочит на творчеството на художника, бяха ретроспективната изложба по повод 110 години от рождението - 2011г., СБХ, Шипка 6; Особено значимата изложба в СГХГ, 2012г. - за 80 годишнината от основаването на Дружеството на новите художници, както и показването на експериментите на автора в областта на абстрактното изкуство, представени в изложбата "Неразказаната абстракция", 2014г., СБХ Шипка 6;

Независимо, че Борис Елисеев винаги е посочван като основна фигура, инициатор и основател на Дружеството на новите художници, до този момент липсваше в нашето изкуствознание по - задълбочен и цялостен прочит на неговото творчество и дейност. Това дава обективно

основание и мотивация на Галя Декова за сериозна и отговорна изследователска работа.

Обектът и целите на дисертационния труд са ясно определени - събиране и съставяне на обемен масив информация за художника, стройна периодизация на творчеството му, анализ на характеристиките на социокултурния контекст на 20-те и 30-те години на ХХ-ти век, като предпоставки за развитието на художника; изследване на вътрешните културно - психологически основания за формиране личната стилистика на автора.

Дисертационният труд на Декова е ясно структуриран в пет дяла, които проследяват хронологично етапите на неговия творчески път. Респектира обемната библиография и албумната част - свидетелстващи за отговорна и детайлно конкретизирана работа. Проучването следва и представя ясно периода на 20-те години, като ранен, първи етап на образование, творчески ориентации, пътувания и артистично съзряване; втори, зрял период на извеждане на личната стилистика и творческа реализация, с ясна проекция в процесите на модернизация в българското изкуство от 30-те години; трети период - след 1938г., до 1978г., годините в които той живее и работи в САЩ, с всички странни житейски колизии и артистични превъплъщения.

В първата, уводна част на дисертационния труд се аргументира значимостта на изследваната проблематика, целите и задачите, които си поставя, както и методите на изследване. Представя се проучената литература и изворов материал за живота на художника. Въвежда ни в културно историческата рамка на периода между двете световни войни. Навлиза се в сложните, но изключително плодотворни конфронтации и дискусии за новото и традицията, за родното и европейските художествени модели.

Г.Декова представя коректно проучените биографични данни, проследява годините на обучението в Академията, първите изяви,

докосването му до изключителните фигури - Владимир Димитров - Майстора и Кирил Цонев, чието влияние моделира връзките между академичното, модерната естетика и вдъхновението от нашето духовно наследство. За този увлекателен разказ, особено важни са позоваванията на спомените и анализите на Асен Василиев и Евтим Томов за това време. Декова внимателно обследва житейските и творчески лутания на художника. Прави се кратък анализ на някои от ранните произведения, с което се очертава колебливата траектория в еволюцията на живописния език, но и безспорния таланат на рисувач и пластик. Визира се ранният интерес на Елисеев към тематичен периметър, свързан с маргиналното, неугледните пространства и персонажи от градските покрайнини. Тази съдържателна характеристика ще се развива и по-късно, в американския период, за който, за съжаление, има много малко сведения.

Еволюцията на индивидуалния стил, високото качество на зрялата живопис на художника, са тематичният център на дисертационния труд, изведени и защитени в глава трета. За ситуирането на неговия творчески резултат е направен задълбочен прочит на социо - културния контекст и развитие на изкуството на 30-те години. Тази добре теоретично изучена материя е отново разгледана, за да се очертаят енергиите, които моделират зрялото творчество на Елисеев, както и неговите проекции в художествения живот. Особено интригува динамиката на вътрешните напрежения между наследството на традицията и влиянието на модернизма. Проследява се близката връзка и обмен на идеи с изкуството на Парижката школа. Посочват се структурните промени в организацията на картината, новото отношение към сюжет и тема, внимание към пластическия актив на формата и неговата самостоятелност. Декова е ориентирана в тази проблематика, позовава се на авторитетни теоретици, изследвали този период като Ружа Маринска, Татяна Димитрова, Красимира Коева, Ирина Генова. В структурния анализ на произведенията от това време, са предложени

философиите на монизма и дуализма, което насочва погледа в съдържателните измерения на художествения образ.

В анализа на обновителните енергии в изкуството на 30-те години, Декова се фокусира върху Дружеството на новите художници. Неговата роля за модернизиране на българското изкуство е добре известна, но в разработката на докторанта, са потърсени връзките към творчеството на Елисеев. Навлиза се в динамиката на творческите инспирации и лични открития в извеждане на авторския стил.

Любопитна е изследваната проблематика, свързана с отношението на художниците и критиката от това време към т.н. "салонно изкуство". В напрежението между академичен реализъм, традиции и новаторство, са проследени пораздащите се настроения за завръщане на "реда", за конструиране на "устойчивост" и "порядък". Това са реакции на следвоенния нихилизъм и фрустрации, пораздащи утопичния хоризонт за възможен социален и духовен порядък. Посочени са програмните ориентации в тази посока на движенията "Nove cento" и "Valori plastici" в Италия. Борис Елисеев също се включва в призива за "здрavo и разбрано" изкуство, "изкуство с правилна ориентировка". Тези нагласи изграждат артистични пространства, които в Германия определят стилово - пластичния и съдържателен аспект на движението "Нова вещественост". Тук изследването открива скритите връзки към пораздаща се неоакадемичност, с преоткрита стойност и съдържание.

Декова визира сложната съставност в структурната определеност на изкуството от 30-те, с уникалните опити за нова интерпретация на иконописната традиция, на нов специфичен идеопластичен синтез - отличителна черта за голяма част на художествените търсения от това време. В тази сложна синкретичност на художествения образ, Декова посочва обмяната на идеи вследствие на многобройните пътувания на художниците, както към културните центрове на Европа, така и към отдалечени и екзотични географски места.

За израстването на Елисеев определящи са пътуванията до Италия, 1932г., и особено, специализацията в Полша - 1936г., съдбовна за неговия живот и творчество.

В тази глава, Декова коректно представя фактология на значимите участия на Елисеев в Общи художествени изложби. Акцентира върху признанието и успеха за художника, като специално представен, с отделна експозиция в третата пролетна изложба на Дружеството на новите художници /1937г./. Анализирани са най-важните творби от този период - спецификата на композиционните похвати, пространствените принципи и проблеми на формата и колорита. Разработен е въпросът за жеста в портрета.

В общата структура на изложението, изключително любопитно и автентично прозвучава гласът на Елисеев в цитираните негови възгледи и разсъждения за изкуството. Декова извежда теоретично художествения резултат на художника, като стилистика, като завършеност и сигурност в овладяването на формата и колорита, извеждането на пластическата логика на произведението, в което няма място за случайности. Резултат, който утвърждава Елисеев като един от значимите художници за нашето изкуство от 30 - те години.

Поврат в житейската и творческа съдба на художника е преселването му в САЩ 1938г.. В тази следваща глава от дисертационния труд се прави кратък анализ на художествените процеси в САЩ, на зараждащата се вълна на американския абстрактен експресионизъм и влиянието му върху творчеството на художника. За този период информацията е изключително оскъдна. Предполагаемият архив на художника е в негови наследници и все още не е проучен. За сложните духовни и артистични трансформации на Елисеев съдим основно от организираната 1977г изложба в София, от специално подбрани от него произведения. В опитите на Елисеев за абстрактна живопис, Г.Декова разкрива особености на личните мотиви, на родовата и културна памет,

които художникът съхранява до края на живота си. Доказателство за това са серията картини озаглавени "Майчина черга" и картините инспирирани от традиционните тъкани, шевици и бродерии.

В изследването на този период е включена работата на художника в приложното изкуство. Представени са някои от проектите, разработени в студио "Elysee". Разказана е дейността на Елисеев за показване в САЩ творчеството на други значими български художници, което разкрива морално - етични личностни характеристики на художника. С мемориалната ретроспектива на Б.Елисеев в Bergen Community Museum в Парамус, Ню Джърси, се завтаря траекторията на един дълбоко смислен и отдаден на изкуството живот.

В заключителната част на своето изкуствоведско изследване, Г.Декова резюмира творческото развитие на художника ..."ситуирано в традицията на реализма, в посока към специфичната поетика на предметното, с елементи на сюрреализма, опиращ се на иконата и народното творчество"...Издадена е оценката - ..."картините на Б.Елисеев са еталони за представянето на българската култура на езика на европейската модерност".

Дисертационният труд респектира със своята изследователска коректност и теоретична аргументираност, с огромния обем информация, прецизно цитирана литература, позовавания на сериозни изследователи на българския модернизъм и изкуството между двете световни войни. Езикът на който се артикулира е прецизен, терминологично издържан, без самоцелна теоретизация. Публикациите на докторанта по темата са свързани с основната проблематика на труда и не противоречат на тезата в дисертацията.

В заключение, приносите на дисертационния труд на Галина Декова могат да бъдат резюмирани:

- събран и систематизиран е всичкият известен, до този момент изворов материал за живота и творчеството на Елисеев. Издирени и

първично проучени са някои неизвестни, до този момент материали, с което се разширява базата информация за художника;

- издирени са неизвестни творби - в оригинал и репродукции - надежден материал за бъдещ по - пълен албум с творчеството на художника;

- дисертационният труд дава солидна историографска и теоретична база за по-нататъшна изследователска работа. Всеки следващ, отговорен опит не може да подмине и ще ползва задълбочетото и обстойно проучване на Декова;

- изследването на творчеството на Б.Елисеев е нов повод за теоретизиране на ключовите за развитието на българското изкуство 20-те и 30-те години на ХХ-ти век;

- трудът е достоен, отговорен, теоретично защитен опит за реконструиране, нов прочит и оценка на творчеството на Борис Елисеев. Остойността на неговия творчески принос в обновителните процеси в българското изкуство и поставяне на името му редом с големите имена от този период;

В качеството си на рецензент, оценявам високо научната стойност на дисертационния труд. Убедено предлагам Научното жури да присъди на докторанта ГАЛИНА ЗДРАВКОВА ДЕКОВА образователната и научна степен "ДОКТОР", по научна специалност 050804, "Изкуствознание".

Октомври 2015

проф.Станислав Памукчиев